tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 5 3 2006

Wim Ruitenbeek & Piet Zomerdijk

Visdief 1996-2005

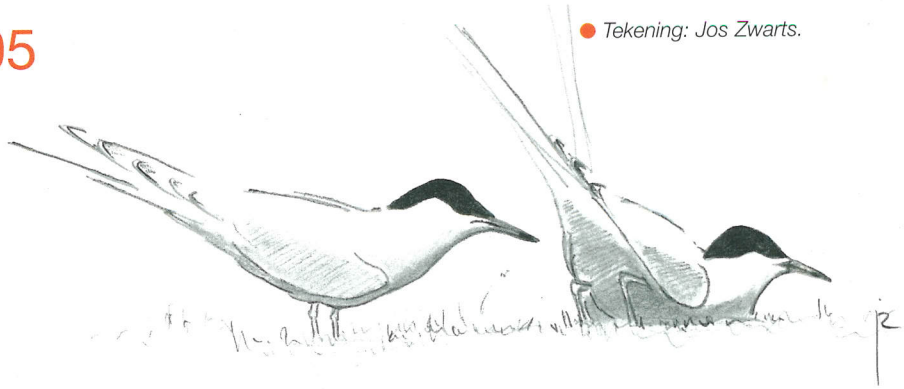

Tekening: Jos Zwarts.

Visdieven zijn dynamische opportunisten, die nieuwe geschikte broedplaatsen snel in gebruik kunnen nemen en oude broedplaatsen verlaten als die minder geschikt zijn geworden. Bestudering van de tabel laat dat goed zien. De aantallen per gebied of per regio kunnen enorm fluctueren, maar kijken we naar de totalen dan zijn die redelijk constant en gaat het niet slecht met de visdief in Noord-Holland sinds 1996.

Geschikte broedplaatsen moeten aan de volgende criteria voldoen:
- de begroeiing moet kort of afwezig zijn, zodat een goed uitzicht vanaf het op de grond liggende nest gegarandeerd is;
- voldoende voedsel moet zich op een zodanige afstand van de nestplaats bevinden, dat het foerageren meer energie oplevert dan het vliegen naar het foerageergebied kost;
- er moet voldoende rust zijn, die de vogels vrijwaart van te veel verstoringen door mensen en/of predatoren.

Korte of vrijwel afwezige begroeiingen doen zich meestal maar gedurende korte tijd voor. Meestal zijn ze een gevolg van menselijk handelen (opspuitterreinen, vergravingen, maaien), maar ze verdwijnen vaak ook weer door toedoen van mensen (bebouwen, verstoren, achterwege blijven van (maai-)beheer. De grote schommelingen per gebied die de tabel laat zien, weerspiegelen dan ook voor een groot deel menselijke activiteiten. Goede voorbeelden zijn het naviduct bij Enkhuizen en het proefeiland IJburg. In het kader van bouwactiviteiten werden op beide plaatsen grote hoeveelheden zand opgespoten in het water van het voedselrijke IJsselmeer/Markermeer. IJburg is inmiddels bebouwd en de opspuiting bij het naviduct is grotendeels dichtgegroeid met riet en ruigte. Visdieven kunnen soms op onverwachte plaatsen tot broeden komen, mits dus aan de genoemde criteria voldaan wordt. Zo broedden tussen 1996 en 2003 flinke aantallen visdieven op het dak van de bloemenveiling in Aalsmeer (maximaal 300 paar in 1998) en sinds het einde van de jaren negentig bevinden zich flinke kolonies op daken van bedrijfsgebouwen in Nieuw Vennep en Hoofddorp (samen met diverse soorten meeuwen). In de omgeving van Lisse hebben in 2004 acht paren gebroed op bollenland.

Een apart verhaal vormt het succes van het natuurontwikkelingsproject De Kreupel in het IJsselmeer ten noorden van Andijk. De kolonie die hier ontstond heeft er voor gezorgd dat 2005 voor Noord-Holland een recordjaar was voor de visdief, met waarschijnlijk meer dan 6000 broedparen. Meer dan de helft daarvan broedde op De Kreupel. De Kreupel is waarschijnlijk zó aantrekkelijk, dat de zandplaat een aanzuigende werking heeft gehad op kolonies in de omgeving. In ieder geval namen de aantallen op het Balgzand, op Wieringen en langs de Noord-Hollandse IJsselmeerkust sterk af in de periode dat de kolonie van De Kreupel sterk groeide. Niettemin was dankzij De Kreupel het totaal ook in deze regio aanzienlijk groter dan in de jaren daar-

Nest op kale grond van de visdief. Foto: Bert Pijs.

Jaar	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Texel	117	199	144	139	141	199	261	316	330	503
Balgzand e.o.	2397	2451	1589	1444	1811	1079	2026	2119	484	649
IJsselmeerkust Den Oever-Enkhuizen	48	213	134	155	151	258	209	260	152	90
De Kreupel									1500	3700
Naviduct, Enkhuizen					15	650	600	500	250	±100
Markermeerkust Enkhuizen-Gouwzee	317	233	78	127	193	185	91	74	45	?
Proefeiland IJburg		50	100	650	450	0	3			
Kinseldam								108	830	500
West-Friesland/Zijpe	22	57	59	64	80	70	70	58	21	?
Alkmaar e.o.	337	16	50	21	28	25	25	14	1	?
Mijzen/Zeevang	61	54	57	59	52	49	53	31	8	?
Zaanstreek/Waterland	370	327	396	329	392	397	431	286	162	?
Zuid-Kennemerland/Haarlemmermeer	10	27	71	132	106	71	125	184	193	>94
Amsterdam/Amstelland	330	362	357	322	161	79	62	108	84	?
Gooi/Vechtstreek	628	1031	730	435	686	931	607	497	574	317
totaal	4637	5065	3765	3877	4266	3993	4563	4555	4634	>5953

Aantal broedparen per regio van de visdief 1996-2205. Naar gegevens van SOVON en terreinbeheerders (2005).

Visdief met buit. Foto: Bert Pijs.

voor (2695 in 2003 tegenover 4942 in 2005). De Kreupel heeft daar dus ook voor reële groei van het aantal broedparen gezorgd van maar liefst 83% in twee jaar. Een dergelijke groei wijst vermoedelijk op een grote reserve van adulte vogels, die niet aan broeden toegekomen zou zijn als deze optimale nieuwe broedgelegenheid zich niet had voorgedaan. Waarschijnlijk betreft dat jonge vogels die anders het broeden nog een jaar uitgesteld zouden hebben. Het geschikt houden van De Kreupel als broedgebied van de visdief (en plevieren en dwergsterns) zal de komende jaren een belangrijke opgave zijn voor Staatsbosbeheer, dat het gebied beheert.
Ook op Texel doen de visdieven het steeds beter, zonder dat duidelijk is waarom. Wat heeft Texel, wat het Balgzand niet heeft?
Iets soortgelijks als rond De Kreupel, maar minder spectaculair, heeft zich voorgedaan rond de Kinseldam, een natuurontwikkelingsproject in het Markermeer. In deze regio wordt de afname van de visdief op eilandjes in het Gooimeer bij Huizen toegeschreven aan het succes van dit project. Die eilandjes worden regelmatig van hun begroeiing ontdaan, dus verruiging kan hier geen verklaring voor de afname zijn. Wel kan verdringing door meeuwen hier ook een rol hebben gespeeld. In ieder geval broedden in 2005 op het eilandje 'De Visdief' alleen nog maar zilver- en kleine mantelmeeuwen. Ook de afname van de kolonies rond Amsterdam kan te maken hebben met het succes van de Kinseldam, al zal verruiging van enkele kolonies bij verkeerspleinen hier zeker ook een rol spelen.

Een niet opgelost probleem vormt de afname van de visdief in de veenweidegebieden (Polder Mijzen, de Zeevang en Zaanstreek/Waterland). De meestal kleine kolonies (zelden meer dan 100 paar, meestal minder dan 50) die vanouds verspreid in deze gebieden voorkomen, liggen grotendeels in al jarenlang beschermde reservaten. Het is dan ook moeilijk te verklaren waarom deze populaties na 2002 zo sterk teruggelopen zijn (van in totaal 484 broedparen in 2002 tot 170 in 2004, een afname van 65%). Of strekt het effect van De Kreupel en de Kinseldam zich ook tot deze gebieden uit? Hier tegen pleit dat de achteruitgang in de veenweidegebieden al in 2003 inzette, terwijl de eerste visdieven zich pas in 2004 op De Kreupel vestigden en ook de kolonie op de Kinseldam pas in 2004 sterk gegroeid is. Er valt nog heel wat te onderzoeken!

De ligging van Noord-Hollandse visdiefkolonies in 2004.

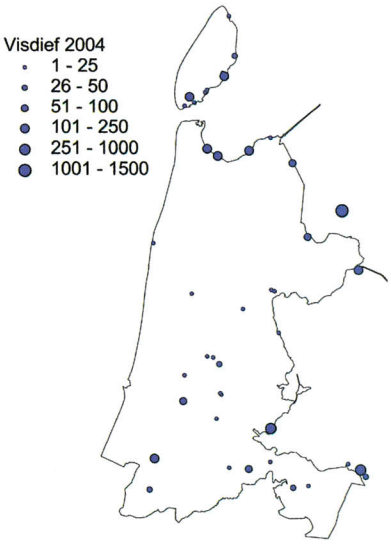

Literatuur

- COTTAAR, FRED, 2004. Weer broedende visdieven in bollenland nabij Lisse in 2004. Fitis 40(3), 144-145.
- GROEN, FRANK VAN, 2005. Drie jaar Kinseldam. Tussen Duin en Dijk 4/4, 4-7
- RUITENBEEK, WIM, 2005. De Kreupel, nieuwe natuur in het IJsselmeer. Tussen Duin en Dijk 4/4, 8-11.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Leiden.